

Elektroniczne doręczenia według niemieckiego cywilnego prawa procesowego

Berenika Kaczmarek

Podstawowym aktem prawnym regulującym niemieckie postępowanie cywilne jest *Zivilprozessordnung*¹ (dalej ZPO). W dniu 1 lipca 2002r. weszła w życie nowelizacja ZPO², która między innymi zmieniła przepisy dotyczące doręczeń. Właściwie przepisy o doręczeniach były w swej istocie niezmienione od czasu wejścia w życie ZPO³, to jest od 1877r. Celem⁴ nowelizacji ZPO było wprowadzenie możliwości zastosowania środków komunikacji elektronicznej oraz dążenie ustawodawcy do wypracowania ujednoczonych norm w zakresie doręczeń w ramach wszystkich procedur⁵.

Niemieckie przepisy o doręczeniach wzorowane są na rozwiązaniach przyjętych w Austrii⁶.

Nowelizacja ZPO wprowadziła możliwość doręczania pism (pism procesowych, dokumentów, pism, za pomocą których sąd kontaktuje się z uczestnikami postępowania, w tym na

¹ Tekst ustawy dostępny jest na stronie <http://bundesrecht.juris.de/zpo/BJNR005330950.html>

² BGBl. 2001 I, 1206.

³ B. Heß, NJW 2002, Nr. 34, s. 2417.

⁴ Szerzej na temat motywów przewodnich dla nowelizacji, zob. http://www.sadaba.de/GSBM_Zust_RG_14_4554_B_Art_1.html

⁵ Por. przepisy dotyczące doręczeń w niemieckiej procedurze administracyjnej i sądowno-administracyjnej. Przepisy VwGO (ustawa o sądach administracyjnych) odsyłają do przepisów ZPO, jeżeli chodzi o doręczenia, zob. § 56 ust. 2 VwGO. Tekst VwGO dostępny jest na stronie <http://www.gesetze-im-internet.de/vwgo/index.html>. Natomiast przepisy VwVfG (ustawa o postępowaniu administracyjnym) oraz przepisy VwZG (ustawa o doręczeniach w postępowaniu administracyjnym) dopuszczają przesyłanie dokumentów elektronicznych, jeżeli osoba, której należy je przesłać ujawniła adres swojej poczty elektronicznej. To ujawnienie może mieć charakter konkludentny, na przykład adres e-mailowy podany jest na papierze firmowym adwokata. Doręczenia drogą elektroniczną są skuteczne, gdy odbiorca prześle nadawcy oświadczenie o przyjęciu doręczanego dokumentu. Tekst VwVfG dostępny jest na stronie <http://www.gesetze-im-internet.de/vwvfg/index.html>, zaś tekst VwZG dostępny jest na stronie http://www.gesetze-im-internet.de/vwzg_2005/BJNR235410005.html.

⁶ Porównanie niemieckich i austriackich przepisów w zakresie doręczeń szerzej w: M. Glanemann, Vergleich des deutschen und österreichischen Zustellsystems, Hamburg 2006.

przykład zawiadomień o terminach rozpraw) za pomocą telefaksu i drogą elektroniczną (§ 174 ZPO). Powodem, dla którego dopuszczono, jako prawnie skuteczne, doręczenia z wykorzystaniem nowoczesnych środków komunikacji, były przede wszystkim względy ekonomiczne⁷. Jak wiadomo, doręczenia za potwierdzeniem odbioru (czy to z udziałem poczty, czy też bez) są skomplikowane, drogie i czasochłonne. Nowelizacja przepisów dotycząca doręczeń miała służyć uproszczeniu, przyspieszeniu postępowania i obniżeniu jego kosztów.

Nowelizacja ZPO wyszła naprzeciw nowym tendencjom rozwijającym się w prawie unijnym. Krótco przed jej wejściem w życie Komisja UE przedstawiła projekt rozporządzenia o ustanowieniu Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych⁸. Rozporządzenie to przewiduje jako jeden ze sposobów skutecznego doręczania dokumentów, doręczanie drogą elektroniczną (14 ust.1 pkt f). Natomiast Rozporządzenie 1348/00/EG w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych⁹ dopuszcza doręczanie dokumentów w każdej (dowolnej) formie. Zatem również w formie elektronicznej¹⁰.

ZPO przewiduje cztery alternatywne sposoby doręczania, to jest poprzez wydanie dokumentu w sekretariacie sądowym (§ 173 ZPO; *Zustellung durch Aushändigung an der Amtsstelle*), przez złożenie oświadczenia o przyjęciu doręczanego dokumentu (§ 174 ZPO; *Zustellung gegen Empfangsbekanntnis*), za potwierdzeniem odbioru przesyłki pocztowej (§ 175 ZPO; *Zustellung durch Einschreiben mit Rückschein*) i przez zlecenie doręczenia (§ 176 i n. ZPO; *Zustellungsauftrag*)¹¹.

Doręczenia drogą elektroniczną nie są możliwe we wszystkich rodzajach doręczeń. Możliwość taka przewidziana jest tylko przy doręczeniach przez złożenie oświadczenia o przyjęciu doręczanego dokumentu. Doręczenie może nastąpić przez przekazanie dokumentu, albo przez przesłanie faksu¹² lub przez przesłanie dokumentu elektronicznego.

Użyty przez ustawodawcę termin „telekopia” jest równoznaczny z terminem „telefaks” (faks)¹³. Telefaks (potocznie faks) jest to usługa symilograficzna dla abonentów, polegająca na przesyłaniu wiadomości w postaci obrazów nieruchomych pomiędzy aparatami symilograficznymi, realizowana za pośrednictwem łączy telefonicznych z komutacją automatyczną. Początki rozwoju telefaksu przypadają na koniec lat 70. Istnieje kilka norm komunikacji pomiędzy

⁷ Rocznie w Niemczech za pośrednictwem poczty (Post AG) przesyłanych jest do 20 milionów pism procesowych, zob. uzasadnienie do nowelizacji ZPO BT-Dr 14/4554, s. 13 i n.

⁸ Rozporządzenie weszło w życie 21.01.2005r., a stosować je można od 21.10.2005r.

⁹ ABl. EG 2000 L 160 (29.05.2000r.)

¹⁰ Zob. W. Lindacher, *Europäisches Zustellrecht*, ZZP 2001, nr 114, s. 179.

¹¹ Zob. <http://www.jas-brakel.nrw.de/tagung/fachmat/Zustellungsreformgesetz.pdf> a także H. J. Musielak, *Grundkurs ZPO*.

¹² Ustawodawca operuje tu terminem „telekopia”. Pojęcie to obejmuje także faksy komputerowe, zob. BT-Dr 1455/61.

¹³ <http://www.help.gv.at/Content.Node/99/Seite.991311.html>.

telefaksami. Najczęściej jest używana norma analogowa G3 (14400 bit/s), poza tym jest jeszcze norma cyfrowa G4 (64000 bit/s) dla ISDN¹⁴. Termin telefaks (faks) oznacza również papierową formę odwzorowania obrazów przesyłanych przez nadawcę a odebranych przez odbiorcę¹⁵.

Wraz z pojawieniem się możliwości używania komputera we wszystkich dziedzinach życia, można zaobserwować tendencję częściowego zastępowania usług telegraficznych przez usługi poczty elektronicznej. Niemniej jednak przesyłanie za pomocą faksu znaków graficznych, w tym podpisu, jest znacznie łatwiejsze niż przesyłanie ich przez E-mail. Z grafologicznego punktu widzenia podpis na przefaksowanym dokumencie przedstawia niewielką wartość.

Aktualnie możemy obserwować rozwój nowej usługi, to jest przesyłania faksów drogą elektroniczną (faksów komputerowych)¹⁶.

Doręczenia elektroniczne, o jakich mowa w ZPO, dotyczą dokumentów, które są zapisane na nośnikach informatycznych i mogą być przesyłane do adresata za pośrednictwem poczty elektronicznej.

Kwestią sporną pozostaje natomiast, czy przepisy o doręczeniach elektronicznych mają zastosowanie do faksów wysyłanych przez Internet. Z brzmienia przepisu § 174 ust. 3 ZPO nie da się wysnuć wprost takiego wniosku. Wprawdzie § 174 ust. 2 ZPO reguluje doręczenia z a pośrednictwem telefaksu, to jednak faks w formie tradycyjnej i faks komputerowy nie są ze sobą zrównane. Nadawca faksu komputerowego, w przeciwieństwie do nadawcy faksu tradycyjnego, zwykle dysponuje nie oryginalnym dokumentem, lecz jego zeskanowanym obrazem. W zasadzie forma wysyłania faksu komputerowego, jak i dokumentu elektronicznego jest taka sama (E-mail), to jednak nie można ich zrównywać. Z drugiej zaś strony, w rozumieniu przepisów ZPO, faks komputerowy nie jest także równoważny dokumentowi elektronicznemu¹⁷. Jednakże stoję na stanowisku, podobnie jak większość przedstawicieli doktryny niemieckiej, iż nie ma przeszkód, by do doręczeń faksem internetowym zastosowanie znajdowały przepisy o doręczeniach za pomocą faksu tradycyjnego¹⁸.

Jeżeli oświadczenie o przyjęciu doręczanego pisma zostało przesłane w formie faksu komputerowego, podpis odbiorcy powinien być wcześniej zeskanowany i przesłany jako część tego oświadczenia¹⁹.

¹⁴ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Telefax>.

¹⁵ Na temat wiarygodności faksu (wydruku papierowego) i możliwości zmiany treści protokołu przesyłu zob. H. Gerwin, Fax und Recht – eine unendliche Geschichte, JurPC Web-Dok. 23/1998.

¹⁶ <http://de.wikipedia.org/wiki/Telefax>.

¹⁷ Zob. § 130a ZPO.

¹⁸ Zob. Szerzej M. Häublein [w:] R. Hannach, Ch. Meyer – Seitz, ZPO Reform 2002 mit Zustellungsreformgesetz, s. 366.

¹⁹ J. Wenzel, Münchener Kommentar zur ZPO, München 2002, uwagi do § 174 ZPO.

Krąg osób, którym można doręczać dokumenty przez złożenie oświadczenia o ich przyjęciu, gdy przesłanie następuje w formie pisemnej lub za pomocą telefaksu, nie ma charakteru zamkniętego. Jednakże § 174 ZPO wymienia adwokatów²⁰, notariuszy, komorników, doradców podatkowych, urzędy, stowarzyszenia prawa publicznego oraz inne osoby zaufania publicznego (to jest osoby godne zaufania; zarówno w ustawie, jak i w doktrynie mowa jest o zwiększonym zaufaniu)²¹. Do tej grupy można zaliczyć na przykład rzeczników patentowych, lekarzy, architektów, a także biegłych różnych specjalności²², ponadto biegłych rewidentów, nauczycieli akademickich, członków rządu, burmistrzów oraz inne osoby publiczne, które umocowane są do uczestnictwa w zbiorowym ciele obsadzonym w wyborach (legitymują się mandatem)²³. Wydaje się, iż poza przedmiotem dyskusji (zwłaszcza w komentarzach do ZPO) pozostaje kwestia zaliczenia do tego kręgu przedsiębiorców, a w szczególności banków czy też towarzystw ubezpieczeniowych²⁴. Jest to ciekawe o tyle, że są oni często, z uwagi na przedmiot swojej działalności zawodowej, stronami w procesach cywilnych.

Doręczać dokumenty drogą elektroniczną można także innym uczestnikom postępowania, ale z takim zastrzeżeniem, iż muszą oni wyraźnie na to przyzwolić²⁵. Przyzwolenie musi nastąpić przed doręczeniem. Nie jest możliwe wyrażanie zgody dopiero z chwilą samego doręczenia, czyli jakby aprobowanie takiego działania nadawcy. Warte dyskusji wydaje się stanowisko, iż podanie adresu e-mailowego na przykład w nagłówku papieru firmowego nie jest wystarczające do przyjęcia, że uczestnik procesu wyraża zgodę na prowadzenie korespondencji drogą elektroniczną²⁶.

Z brzmienia przepisu § 174 ZPO wynika, iż przesłanka „zwiększonego zaufania” nie dotyczy adwokatów, notariuszy, komorników i doradców podatkowych. Dotyczy ona zaś tylko pozostałych adresatów.

Pojęcie „zwiększonego zaufania” jest pojęciem nieostrym, bo gdzie jest granica pomiędzy osobą godną zaufania a osobą godną „zwiększonego zaufania”? Możliwe jest przecież także, iż z punktu widzenia jednego nadawcy odbiorcę można obdarzyć „zwiększonym zaufaniem”,

²⁰ Wątpliwa wydaje się kwestia doręczania pism w takiej formie zagranicznym adwokatom, którzy prowadzą kancelarie poza granicami Niemiec. Zwłaszcza, iż § 183 ZPO jako sposób doręczania dokumentów zagranicą preferuje doręczanie listem poleconym za potwierdzeniem odbioru.

²¹ W zasadzie chodzi o te zawody, których wykonywanie regulowane jest ustawą. Podobnie zob. Zöller/Stoeber, Kommentar zur ZPO, uwagi do § 174.

²² <http://www.jas-brakel.nrw.de/tagung/fachmat/Zustellungsreformgesetz.pdf>.

²³ R. Hußtege [w:] H. Thomas, H. Putzo, ZPO Kommentar, uwagi do § 174.

²⁴ <http://www.jas-brakel.nrw.de/tagung/fachmat/Zustellungsreformgesetz.pdf>.

²⁵ Proste podanie adresu skrzynki e-mailowej nie może być traktowane jako wyrażenie zgody na przyjmowanie dokumentów w formie elektronicznej. Może się przecież zdarzyć, że uczestnik będzie korzystał grzecznościowo ze skrzynki należącej do kogoś innego, zob. M. Häublein [w:] R. Hannach, Ch. Meyer – Seitz, ZPO Reform 2002 mit Zustellungsreformgesetz, uwagi do § 174.

²⁶ F. M. Goebel, Anwaltsformulare Zivilprozessrecht, Bonn 2003, § 9.

natomiast inny nadawca tę samą osobę oceni jako osobę, do której można mieć tylko „zwykłe” zaufanie²⁷.

Ocena, czy odbiorca należy do kręgu osób wymienionych w § 174 ZPO należy do obowiązków pracownika sekretariatu sądowego. Musi on także dochować staranności i sprawdzić na przykład, czy adwokata nie zawieszono w wykonywaniu czynności zawodowych, albo czy odbiorca jest już adwokatem a nie jeszcze aplikantem²⁸. Prezes Sądu lub wyznaczony przez niego sędzia może udzielić wytycznych w tymże zakresie²⁹.

Idea i cel regulacji kodeksowej nakazuje przyjąć w razie wątpliwości, iż odbiorca zasługuje tylko na „zwykłe” zaufanie i raczej nie powinno się stosować wykładni rozszerzającej. Niemniej jednak dopiero praktyka pokaże na ile opisowa definicja odbiorcy, któremu można doręczać dokumenty poprzez złożenie oświadczenia o przyjęciu doręczanego dokumentu, spełnia swoją rolę. Oczywiście w większości przypadków pracownik sekretariatu nie ma możliwości szczegółowego „sprawdzenia” odbiorcy.

Doręczenia poprzez złożenie oświadczenia o przyjęciu doręczanego dokumentu są pożądane zwłaszcza, gdy chodzi o nie zwiększanie kosztów procesu (a wręcz o ich obniżenie)³⁰. Niektórzy jednak przedstawiciele doktryny³¹ stoją na stanowisku, iż ten sposób doręczeń nie powinien znajdować zastosowania przy doręczaniu ważnych dokumentów, co do których powinna być pewność doręczenia i jego daty, zwłaszcza gdy od tej daty rozpocznie się bieg terminu dla określonej czynności procesowej. W takich przypadkach powinno mieć miejsce doręczenie za potwierdzeniem odbioru. Jednakże w pilnych sytuacjach sędzia może zarządzić doręczenie poprzez telefaks. Powtórne doręczenie przez pocztę nie będzie konieczne, gdyż bieg terminów rozpocznie się już od doręczenia telefaksem³². Jednakże w praktyce tak doręczane są nawet wyroki sądowe wraz z uzasadnieniem³³, gdyż przyspiesza to postępowanie sądowe.

Doręczanie za potwierdzającym oświadczeniem o jego przyjęciu jest skuteczne tylko wtedy, gdy oświadczenie takie zostanie wysłane do nadawcy niezwłocznie po otrzymaniu dokumentu³⁴.

Możliwie jak najszybciej po otrzymaniu dokumentu odbiorca powinien potwierdzić jego przyjęcie. Bez względu na formę, w jakiej został mu przesłany dokument, oświadczenie o przyjęciu

²⁷ Kommentar zur ZPO.

²⁸ BGH NJW 2001, s. 106.

²⁹ Zob. Wolst [w:] H. J. Musielak, Kommentar zur ZPO, München 2005, uwagi do § 174 w związku z uwagami do § 168.

³⁰ Landgericht Bremen, Der Deutsche Rechtspfleger 88, 165.

³¹ Zob. P. Hartmann [w:] A. Baumbach (red.), Kommentar zur ZPO, München 2006, uwagi do § 174, s. 805.

³² Oberlandesgericht Frankfurt Am Main, NJW 00, 1654 (StPO).

³³ Autorka, podczas praktyki w kancelarii adwokackiej Hardtke, Svensson und Partner w Greifswaldzie w Niemczech, miała okazję zaobserwować taką właśnie praktykę sądową.

³⁴ BGH NJW 94, 2296.

może zostać przesłane do nadawcy w formie pisemnej albo faksem, a także jako dokument elektroniczny. W ostatnim przypadku dokument musi być opatrzony podpisem elektronicznym, zgodnie z ustawą o podpisie elektronicznym³⁵.

Taka regulacja ustawodawcy co do przesyłania oświadczeń o przyjęciu doręczanego pisma nie budzi żadnych wątpliwości. A to dlatego, iż skoro celem nowelizacji było przyspieszenie postępowania i obniżenie jego kosztów, zrozumiałe wydaje się, iż odbiorca przyjmując dokument przesłany w sposób tradycyjny, ma możliwość odesłania oświadczenia o jego przyjęciu albo faksem, albo pocztą elektroniczną. Potwierdzenie przyjęcia dokumentu zatem znacznie szybciej dotrze do nadawcy.

Jeżeli w zwyczajowo przyjętym czasie oświadczenie odbiorcy o przyjęciu doręczanego dokumentu nie dotrze do nadawcy, nadawca obowiązany jest przesłać ponownie dokument, tym razem jednak innym regulowanym przez ZPO sposobem doręczania³⁶.

Doręczenia drogą elektroniczną możliwe są, gdy zarówno sąd, jak i odbiorca wyposażeni są w odpowiedni sprzęt techniczny, to jest komputer z dostępem do Internetu. Adresatem zwykle będzie adwokat³⁷. Chociaż w dniu dzisiejszym trudno wyobrazić sobie życie bez komputera i Internetu, nie każda kancelaria adwokacka posiada takie wyposażenie³⁸.

Zgodnie z § 174 ZPO, który należy interpretować w związku z § 130a ZPO, organy wymiaru sprawiedliwości, zarówno związkowe, jak i landowe, mają określić od kiedy możliwa będzie wymiana danych elektronicznych pomiędzy sądami a pełnomocnikami procesowymi stron. Do tych organów należy też obowiązek ustalenia wymogów technicznych, niezbędnych do wymiany danych³⁹.

W doktrynie niemieckiej pojawiły się obawy, czy istotnie wkrótce zostaną określone takie ramy techniczne. A to dlatego, że długo oczekiwano na uruchomienie elektronicznej księgi wieczystej z informatyzowaniem postępowania rejestrowego, które do dzisiaj nie jest w pełni prowadzone elektronicznie⁴⁰. Na wprowadzone § 703c ZPO zautomatyzowane postępowanie nakazowe trzeba było długo czekać⁴¹. Aktualnie przed niektórymi sądami możliwe jest składanie wniosków o wydanie nakazu zapłaty⁴² on-line⁴³.

³⁵ Signaturgesetz z 16 maja 2001r., BGBl. I S. 2001, 876.

³⁶ H. Rolf, Ch. Meyer-Seitz, ZPO Reform 2002, München 2002, uwagi do § 174 ZPO.

³⁷ W Niemczech nie znany jest podział na adwokatów i radców prawnych, jak to ma miejsce w Polsce.

³⁸ <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/grotius/generalb.htm>, Więcej na temat wykorzystania Internetu w miejscu pracy zob. C. Krauß, Internet am Arbeitsplatz, JurPC Web-Dok. 14/2004.

³⁹ W Wielkiej Brytanii doręczanie poprzez e-mail jest skuteczne. W Austrii natomiast obrót elektroniczny pomiędzy sądem a uczestnikami postępowania jest już dobrze ugruntowany. Por. B. Heß, NJW 2002, Heft 34, s. 2420.

⁴⁰ Zob. J. Demharter, Grundbuchordnung, 2002, uwagi do § 128 i n.

⁴¹ Zob. Zöller, Kommentar zur ZPO, uwagi do § 703c.

⁴² Mahnantrag, zob. § 688 ZPO.

Pionierem we wprowadzaniu możliwości korzystania z komunikacji elektronicznej jest *Bundesgerichtshof* (Związkowy Sąd Najwyższy). Otóż BGH dopuścił elektroniczny obrót do postępowania, jakie przed nim się toczy, określając przy tym techniczne wymogi⁴⁴ (rozporządzenie w sprawie elektronicznego obrotu przed BGH⁴⁵). Po wprowadzeniu do ZPO elektronicznych doręczeń, jak najbardziej możliwe będzie ich zastosowanie w postępowaniu przed BGH. Dokumenty doręczane w postępowaniu przed BGH powinny być sporządzone w jednym z następujących formatów:

- Adobe PDF 1.0 do 1.3;
- Microsoft Word 97 lub 2000;
- Microsoft RTF 1.0 do 1.6;
- HTML;
- XML.

Komunikacja elektroniczna z BGH wymaga ponadto oprogramowania Software GERVA 1.11. Możliwe jest jednak korzystanie z innego oprogramowania, jeżeli elektroniczna sygnatura związana z przesyłanym dokumentem, może być weryfikowana przez Software GERVA 1.11. Jeżeli do dokumentu elektronicznego dołączony jest element graficzny, musi on być również czytelny za pomocą oprogramowania GERVA 1.11.

Dokument elektroniczny, który jest doręczany w postępowaniu cywilnym, powinien być opatrzony podpisem elektronicznym. Zgodnie z ustawą o podpisie elektronicznym (*Signaturgesetz*⁴⁶) może to być prosty podpis elektroniczny (*elektronische Signatur*), zaawansowany podpis elektroniczny (*fortgeschrittene elektronische Signatur*), kwalifikowany podpis elektroniczny (*qualifizierte elektronische Signatur*) oraz akredytowany podpis elektroniczny (*akkreditierte Signatur*). Różnią się one wartością dowodową i stopniem ochrony danych przed zmianami⁴⁷. Wskazać należy, iż zwykłym podpisem elektronicznym jest samo oznaczenie autora wiadomości. Oznacza to, że może to być mapa bitowa podpisu, zeskanowany podpis dołączony do wiadomości. O tym, jaki podpis będzie związany z dokumentem decyduje nadawca. Natomiast kryterium rozstrzygającym będzie ocena, czy wystarczająca jest identyfikacja nadawcy, czy też konieczne jest zabezpieczenie integralności danych zawartych w dokumencie elektronicznym.

⁴³ Zautomatyzowane postępowanie nakazowe prowadzą między innymi sądy *Amtsgericht Hamburg (Mitte)* (ten sąd rejonowy jest właściwy dla Hamburga i Meklemburgii Pomorza Przedniego), *Amtsgericht Aschersleben* (ten sąd rejonowy właściwy dla Saksonii Anhalt), *Amtsgericht Wedding* (ten sąd jest właściwy dla Berlina i Brandenburgii). O sądach, do których można składać wnioski o wydanie nakazu zapłaty drogą elektroniczną, więcej <http://www.profirmahn.de/profirmahn/index.html>. Na temat zautomatyzowanego postępowania nakazowego w Nadrenii Północnej Westfalii zob. <http://www.mahnverfahren.nrw.de>.

⁴⁴ Por. <http://www.bundesgerichtshof.de/e-rechtsverkehr.htm>

⁴⁵ Tekst rozporządzenia rządowego z 26 listopada 2001r. dostępny na stronie <http://bundesrecht.juris.de/ervvobgh/index.html>.

⁴⁶ Ustawa z dnia 16 maja 2001r., BGBl. I S. 2001, 876.

⁴⁷ Szerzej na temat podpisu elektronicznego i jego rodzajów <http://www.bsi.bund.de/literat/faltbl/F10ElektronischeSignatur.htm>.

Pierwsza sytuacja będzie miała miejsce na przykład przy przesłaniu zawiadomienia o terminie posiedzenia sądu, kiedy to identyfikacja nadawcy będzie istotna. Druga natomiast wtedy, gdy przesyłane będzie pismo procesowe strony przeciwnej lub rozstrzygnięcie sądu. Tu oprócz identyfikacji nadawcy, istotne będzie zablokowanie możliwości wprowadzania zmian do przesyłanego dokumentu elektronicznego⁴⁸.

Dokument doręczany drogą elektroniczną musi być opatrzony podpisem elektronicznym (kwalifikowanym), nie może to być tylko podanie nazwy nadawcy. W przeciwnym razie byłaby to niekonsekwencja ustawodawcy. A to dlatego, że przesłanie dokumentu faksem (ewentualnie faksem komputerowym) musi zawierać podpis (u odbiorcy będzie to kopia podpisu). Byłoby nielogiczne zatem, by dokument doręczany drogą elektroniczną nie zawierał żadnego podpisu. Ponadto wynika to bezpośrednio z analizy treści przepisu § 174 ust. 3 zdanie 3 ZPO⁴⁹.

Doręczanie za pomocą poczty elektronicznej będzie miało zastosowanie zwłaszcza wtedy, gdy dokument będzie już istniał w formie elektronicznej i będzie zapisany na jakimś nośniku informatycznym. Wydaje się, iż ten sposób doręczania dokumentów zyska na znaczeniu z chwilą wprowadzenia elektronicznego sposobu prowadzenia akt sądowych⁵⁰.

W praktyce sporne było, kto powinien ponosić koszty przesłania do sądu oświadczenia o przyjęciu doręczanego dokumentu. A w zasadzie sprowadzało się do pytania, czy odbiorca może przesłać oświadczenie bez oklejenia przesyłki znaczkami⁵¹. Aktualnie dyskusja taka pozbawiona jest sensu, gdyż opisywany sposób doręczania ma przyczynić się do przyspieszenia postępowania i obniżenia jego kosztów. Z brzmienia przepisu § 174 ZPO wynika, iż odbiorca „przesyła do sądu” oświadczenie o przyjęciu doręczanego pisma. Natomiast z uzasadnienia ustawy nowelizującej ZPO, wynika, że odbiorcy nie przysługuje uprawnienie do przesłania oświadczenia na koszt nadawcy⁵².

Potwierdzenie przyjęcia doręczanego dokumentu można złożyć bezpośrednio w sądzie, który był nadawcą. Podpisane oświadczenie adwokata przesłać do sądu może on osobiście, bądź może to za niego zrobić inna osoba, na przykład posłaniec.

Wprawdzie nie ma obowiązku procesowego, by adwokat przysyłał oświadczenie o przyjęciu doręczanego dokumentu, ale można uznać, iż jest to jego obowiązek zawodowy⁵³.

⁴⁸ H. Rolf, Ch. Meyer-Seitz, ZPO Reform 2002, München 2002, uwagi do § 174 ZPO.

⁴⁹ M. Häublein [w:] R. Hannich, Ch. Meyer-Seitz, ZPO – Reform 2002 mit Zustellungsreformgesetz, s. 368.

⁵⁰ Zob. H. Rolf, Ch. Meyer-Seitz, ZPO Reform 2002, München 2002, uwagi do § 174 ZPO.

⁵¹ Zob. Wolst [w:] H. J. Musielak, Kommentar zur ZPO, München 2005, s. 683. Natomiast P. Hartmann [w:] A. Baumach (red.), Kommentar zur ZPO, München 2006, s. 806, nie ma co do tego cienia wątpliwości, iż przesłanie oświadczenia o przyjęciu doręczanego dokumentu obciąża adresata.

⁵² BT-Dr. 14/4554 s. 30-31.

⁵³ Bundesgerichtshof Rechtsprechungsreport 89, s. 58, KG MDR 84, s. 593.

Co więcej, nieodesłanie potwierdzenia może skutkować odpowiedzialnością odszkodowawczą adwokata⁵⁴.

Doręczanie pism procesowych każdej ze stron nie musi następować w ten sam sposób. Zwłaszcza, gdy jedną ze stron reprezentuje adwokat, któremu można doręczać pisma z żądaniem poświadczenia odbioru, a druga strona działa osobiście.

Do doręczanego dokumentu może być załączony już formularz oświadczenia o jego przyjęciu, który należy odesłać do nadawcy. Aktualnie druki oświadczeń są koloru żółtego⁵⁵.

Adwokaci nie są obowiązani przesyłać oświadczeń na drukach⁵⁶, nawet jeśli taki druk zostanie im przez sąd przekazany.

Nie jest możliwe, a właściwie bezskuteczne jest doręczanie tylko części dokumentu lub w częściach⁵⁷.

Odbiorca, dla skutecznego przyjęcia doręczanego dokumentu, powinien przed wysłaniem oświadczenia o przyjęciu sprawdzić, czy dokument jest rzeczywiście załączony⁵⁸. W przypadku doręczenia elektronicznego sprawdzić należy, czy dokument elektroniczny zaopatrzony jest w podpis elektroniczny. W oświadczeniu o przyjęciu trzeba dokładnie określić, jaki dokument doręczono⁵⁹. Oświadczenie musi być czytelne⁶⁰ i zawierać datę. W przypadku adwokatów i innych osób fizycznych oświadczenie powinno być przez nich osobiście podpisane⁶¹. Nie wystarczy faksymila⁶². Nie może to być również parafa⁶³. A to dlatego, żeby umożliwić identyfikację odbiorcy. Nie jest wystarczające⁶⁴ złożenie podpisu przez współpracownika odbiorcy albo przez kierownika sekretariatu lub innego pracownika biura⁶⁵, chyba że udzielono mu w tym zakresie pełnomocnictwa. Takie rozwiązanie nie jest jednakże praktykowane z uwagi na konieczność zachowania terminów do dokonania niektórych czynności procesowych, jak przykładowo w razie wnoszenia środków zaskarżenia. Natomiast, gdy odbiorcą jest urząd bądź inna jednostka organizacyjna, kierownik powinien wyznaczyć jedną osobę, która będzie upoważniona do składania oświadczeń o przyjęciu doręczenia.

⁵⁴ KG Medien und Recht 84, s. 593.

⁵⁵ Zob. <http://www.dnoti.de/topact/top0291.htm>.

⁵⁶ BGH FamRZ 00, 1565.

⁵⁷ Zob. P. Hartmann [w:] A. Baumbach (red.), Kommentar zur ZPO, München 2006, s. 805.

⁵⁸ Bundesgerichtshof Betriebsberater 00, 1267.

⁵⁹ BGH Versicherungsrecht 01, 607.

⁶⁰ Bundesgerichtshof Rechtsprechungsreport 86, 1254.

⁶¹ Por. BGH NJW 1989, s. 823.

⁶² M. Glanemann, Vergleich des deutschen und österreichisches Zustellsystems, Hamburg 2006, s. 36.

⁶³ G. Prechtel, Erfolgreiche Taktik im Zivilprozess, München 2003, s. 229. Zob. też BGH NJW 1995, s. 535.

⁶⁴ <http://www.jas-brakel.nrw.de/tagung/fachmat/Zustellungsreformgesetz.pdf>.

⁶⁵ R. Hußtege [w:] H. Thomas, H. Putzo, ZPO Kommentar, uwagi do § 174.

Przy składaniu oświadczenia o przyjęciu doręzonego dokumentu poprzez telefaks wystarczająca będzie kopia podpisu⁶⁶. Do dokumentu przesyłanego w formie telekopii (faksu), powinien być załączony formularz oświadczenia o przyjęciu doręczanego pisma. W formularzu należy określić nadawcę, nazwę i adres odbiorcy.

Oświadczenie o przyjęciu doręczanego dokumentu jest skuteczne, jeżeli zostało z takim zamiarem wysłane do nadawcy⁶⁷. Zasygnalizować należy, iż w oparciu o § 187 ZPO istnieje możliwość konwalidacji wad doręczenia⁶⁸.

Doręczenie faksem pisma powinno być poprzedzone informacją, iż jest to „doręczenie przez złożenie oświadczenia o jego przyjęciu”. Jest to konieczne, by zwrócić odbiorcy uwagę na sposób doręczenia i by odbiorca niezwłocznie potwierdził fakt otrzymania pisma⁶⁹.

W aktach sądowych musi istnieć adnotacja, w jakiej formie doręczono dokument adresatowi oraz w jakiej formie przesłał on oświadczenie o jego przyjęciu.

Doręczenia dokumentów przez złożenie oświadczenia o ich przyjęciu mogą być również stosowane przy wymianie korespondencji między adwokatami, występującymi w sprawie.

Taki sposób komunikowania się stron będzie możliwy, gdy zarówno jedna, jak i druga strona będzie reprezentowana przez adwokatów⁷⁰, a pisma przekazują sobie bezpośrednio adwokaci. Ponadto także, gdy adwokat występuje w swojej własnej sprawie⁷¹, albo jako przedstawiciel ustawowy strony lub reprezentant jednostki organizacyjnej (członek zarządu lub prowadzący interesy tejże jednostki) albo nawet jako wykonawca testamentu⁷², może on przysyłać i odbierać pisma od adwokata reprezentującego drugą stronę⁷³.

W zasadzie możliwość doręczania bezpośrednio pism adwokatowi reprezentującemu stronę przeciwną będzie dotyczyła większości pism procesowych z wyłączeniem jednak pozwu (§ 253 ust. 5 ZPO), który musi najpierw „dotrzeć” do sądu. Wyłączenia dotyczą ponadto, środków zaskarżenia (§ 519, § 555, § 569 ZPO) oraz uzasadnienia środków zaskarżenia⁷⁴ (§ 520, § 555

⁶⁶ H. Rolf, Ch. Meyer-Seitz, ZPO Reform 2002, München 2002, uwagi do § 174 ZPO.

⁶⁷ A. Stadler, Die Reform des deutschen Zustellungsrechts und ihre Auswirkungen auf die internationale Zustellung, IPRax 2002, s. 471.

⁶⁸ A. Hornung, Zustellungsreformgesetz, Der Deutsche Rechtspfleger 2002, s. 493 i n.

⁶⁹ P. Wenzel [w:] G. Lübke, P. Wax, Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, München 2002, uwagi do § 174.

⁷⁰ Nie oznacza to jednak, iż wszystkie osoby występujące po stronie powodowej bądź pozwanej muszą być reprezentowane przez adwokatów (tego samego bądź różnych), zob. K. Stöber, [w:] R. Zoller, K. Stöber (red.) Kommentar zur ZPO, s. 687.

⁷¹ Zob. § 78 ZPO.

⁷² zob. K. Stöber, [w:] R. Zoller, K. Stöber (red.) Kommentar zur ZPO, s. 687.

⁷³ Zob. K. Stöber, [w:] R. Zoller, K. Stöber (red.), Kommentar zur ZPO, s. 687.

⁷⁴ Można wnosić oddzielnie odrębnym pismem.

ZPO). Jednakże adwokat może doręczyć swojemu przeciwnikowi procesowemu pozew wzajemny lub pismo zawierające oświadczenie o rozszerzeniu powództwa⁷⁵ (§ 263 ZPO).

Jeżeli adwokat prześle bezpośrednio drugiemu adwokatowi pismo, które powinno być doręczane przez sąd, doręczenie nie jest skuteczne. Pismo powinno być jeszcze raz przesłane przez sąd i dopiero od chwili, w której zostało skutecznie doręczone, wywołuje skutki prawne.

Adwokat musi być prawidłowo umocowany, to znaczy musi posiadać ważne pełnomocnictwo⁷⁶. Oświadczenie o przyjęciu doręczanego pisma musi być podpisane własnoręcznie przez adwokata, chyba że przesyłane jest faksem, wtedy wystarczy kopia podpisu. Parafa nie wystarczy⁷⁷. Podpis nie musi być czytelny, ale powinien być możliwy do zindywidualizowania i zidentyfikowania odbiorcy⁷⁸.

Wpisanie daty może być zastąpione przybiciem prezentaty⁷⁹.

Adwokat może przysłać drugiemu adwokatowi dokumenty w formie pisemnej, bądź jako telekopię lub dokument elektroniczny, opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym.

Pisemne oświadczenie o przyjęciu doręczanego pisma adwokat może złożyć adwokatowi nadawcy bądź osobiście, bądź za pośrednictwem poczty lub innego posłańca.

Oświadczenie takie może być złożone także w formie telekopii lub dokumentu elektronicznego. Oświadczenie o przyjęciu doręczanego dokumentu nie musi być składane w takiej samej formie, w jakiej doręczono dokument. Oznacza to przykładowo, że adwokat wysłał swojemu przeciwnikowi procesowemu pismo w formie dokumentu elektronicznego. Natomiast odbiorca złożył oświadczenie o jego przyjęciu za pomocą telekopii.

Wprawdzie z brzmienia przepisu § 174 ZPO nie wynika, iż stosowanie doręczeń drogą elektroniczną może być przesunięte w czasie, ale podstawy do takiego działania daje § 130a ZPO. Ponieważ stanowi on, iż rząd federalny i rządy krajów związkowych w drodze przepisów wykonawczych określają dla obszarów ich działania termin, od którego dokumenty elektroniczne mogą być wnoszone do sądów, jak również formę dokumentów nadających się do przetwarzania.

Wykorzystanie środków komunikacji elektronicznej w kontaktowaniu się sądu ze stronami, bądź pomiędzy adwokatami reprezentującymi strony bez wątpienia przyspieszy czas postępowania, co pozytywnie wpłynie na obraz wymiaru sprawiedliwości u obywateli. Jednakże nowoczesne środki komunikacji takie, jak telefaks bądź Internet, pociągają za sobą wiele

⁷⁵ Zob. P. Hartmann, [w:] A. Baumbach, Kommentar zur ZPO, s. 853, Hbg FamRZ 03, 1198. Jednakże wtedy wszystkie osoby występujące jako powodowie i pozwani powinni być reprezentowani przez adwokatów.

⁷⁶ Zob. R. Hußtege [w:] H. Thomas, H. Putzo ZPO Kommentar, uwagi do § 195.

⁷⁷ BGH NJW 1995, s. 535.

⁷⁸ BGH NJW Rechtssprechung – Report 1992, s. 1150.

⁷⁹ Oberlandesgericht Koblenz, Der deutsche Rechtspfleger 1996, s. 207.

niebezpieczeństw. Przede wszystkim będzie to możliwość ingerowania zainteresowanych stron czy też osób trzecich w treść przesyłanych danych. Ocena użyteczności środków nowoczesnej komunikacji będzie w zasadzie możliwa dopiero za kilka lat, kiedy to sądy będą musiały zmierzyć się z wyzwaniami i problemami, jakie niosą nowe technol